

Egy karácsonyi szimbólum: a páva

Avagy az írástudók árulása: hogyan lesz a pávából turul

Isten-háza, Eckhart mester szavai szerint, elsősorban a teremtett ember, akiben Isten lakozni akar.¹ Az Isten szépsége ragyogja be az embert, s ez a szépség gyakran a kőből épült istenházán is láthatóvá lesz. Ez különösen is nyilvánvaló, ha valaki a tákosi templomot látja. Azon túl, hogy a teremtett dolgokban gyönyörködhetünk, van ott a helyi gyülekezetből egy néni, aki csodálatos paraszti intelligenciával és tájszólással beszél a templomról, folyamatosan papír nélkül, gyönyörű fordulatokkal.

Tákost „mezítlábas Notre Dame”-nak hívják,² s aki lakott falun, „mesztélláb”, ahogy felénk mondták, tudja, ez nem lekicsinylés, s aki pedig látta büszke is rá, mint a franciák az övékre. Ahogyan hallgattam az „idegenvezetést”, ami inkább vendégfogadás az otthonban, hiszen minden szóból áradt a templomért való buzgóság és szeretet, egyszerre megütötte a fületem, hogy December 24.-én³ délben a dél-keleti ablakon beeső fény a turulmadarat világítja meg, ami jelzi a magyarok föltámadását. Azonnal beültem a padba, s végig vártam a következő csoportot, s közben néztem a „turult”. Semmi kétség, ez az egyetlen faragott padvég van a templomban, s nyilván fontos jelentéssel, de hogyan kerül turul egy református templom padjára? Ha az ember megnézi, jól látszik a madár háromágú koronája, amit többször is visszaillesztettek, hiszen olyan helyen van, hogy könnyen beleakadhat bármi, de a kis koronát mindig gondosan visszatették. A gazdag színekkel pompázó madárfej, csak úgy, mint az 58 festett kazetta Asztalos Lándor Ferenc alkotása. A néni beszéde annyira magabiztos és magával ragadó, hogy hinni kell neki: Tákoson Jézus születése egybekapcsolódik a magyarok újjászületésének reményével, a turullal.⁴

Később jutott eszembe Móser Zoltán tanulmánya a pávás énekekről.⁵ S ekkor rájöttem, hogy koronás turul nincs, de a pávát így szokták ábrázolni, s pont a színességével vált szimbolikus állattá.

A páva rokon szimbólum a kúttal, a paradicsommal, a pálmával és a fönixel.⁶ A Szentírásban csak ritkán fordul elő, akkor is a gazdagság és a fényűzés jeleként, s más kultúrákban is királyi madár volt.⁷ Az egyházatyáknál már többször előfordul föltehetően antik hatásra, hiszen a rómaiak és a görögök kedvelt állata volt, sőt természeti csodának tartották. A pávatollakon lévő szemeket a csillagos ég, a világmindenség szimbólumának tekintették.⁸ A pávát tenyésztették, és húsát is fogyasztották, azt tartották róla, hogy a húsa romolhatatlan.⁹ Így kapcsolódott hozzá a halhatatlanság és az örökélet képze. Ezért jelent

¹ Vö.: Eckhart Mester: Beszéd, 1. prédikáció Bp. 2003. 5.

² A templom több szakaszban, már eredetileg is református templomnak épült. Mai formáját 1766-ban nyerte el.

³ Érdemes lenne ellenőrizni a dátum pontosságát.

⁴ Azóta már több helyen is láttam a világhálón a nénit a turullal.

⁵ Jelek és ünnepek, Fekete Sas Kiadó 1994. 32-116

⁶ Lexikon der cristlichen Ikonographie (LCI) 1-8. Herder 1994 Pfau A fönix szimbolikájáról ld.: Vanyó László: Az ókeresztény művészet szimbólumai, Bp. 2000. 253-264. Föltehető, hogy a fönix mitikus alakja a kézzelfoghatóság miatt azonosult a pávával. „Az irodalmi források gondosan megkülönböztetik ugyan a két madarat, de a képábrázolásokon ezek az elemek sokszor egybeolvadnak.” Vanyó 263.

⁷ Vö.: 1Kir10,22; 2Kron9,21

⁸ Vö.: Antik Lexikon, Bp. 1993. Páva. „A mitológia szerint Héra Argosz száz szemét helyezte el Héraklész által történt meggyilkolása után a páva farktollain.” Uo. Juno és Héra szimbóluma, és a császárnők személyes apoteózisának szimbóluma. Ld.: LCI pfau

⁹ Szent Ágoston írja: „Mert kicsoda, ha nem a mindenek Teremtője, az Isten adta a megölt pávának azon tulajdonságot, hogy az ne rothadjon el?” Utána leírja, hogy maguk is kipróbálták ezt, s Karthágó közelében amikor pávát ettek, „annak zsíros melléből egy tetszés szerinti darabot lemetszve eltétetni rendeltük, mely annyi

meg a szarkofágok domborművein és a katakombák festményein.¹⁰Már Egyiptomban szoláris jelentés is kapcsolódott hozzá, ami később is megmaradt átvéve a fönix tulajdonságait,¹¹így mint a halhatatlanság és a Nap szimbóluma alkalmassá tette arra, hogy Jézus születésénél is megjelenjen a keresztény ábrázolásokon.¹²

A páva a karácsonyi jelenetnél, ill. a Mágusok hódolatánál, jelképes nyelven ad tanítás Jézus születésének misztériumáról. Krisztus a „Világ Világossága”, a „Legyőzhetetlen Nap”, a Föltámadás, Előtte hódol az egész teremtés, az Ég és a Föld. És itt jön „az írástudók árulása”. Tákosra nyilvánvalóan az európai archaikus hagyományok népi megfogalmazásaként került a páva. Az év legsötétebb napján a Nap megvilágítja a föltámadás szimbólumát. Hogyan lesz belőle mégis turul, aminek semmi értelme sincs?

Az utóbbi időben a különböző történelmi egyházakban sajnálatosan elszaporodott egy olyan szellemi hazardjáték, ahol részben politikai indíttatásból, részben pedig tudatlanságból összemossnak olyan dolgokat, amelyek nem tartoznak össze. Csak merő szimbólumként kezelik, ill. használják Krisztus misztériumait, belemagyaráznak mindent, s „új pogánysággá” változtatják az igehirdetést.

Karácsony minden szimbolikus dimenziója éppen történetiségén alapul, ezért énekeljük az „Ünnep hirdetést” az éjféli mise előtt,¹³ami a világtörténelemben, a tényleges időbe helyezi Jézus születését. A jelképek ennek a történeti eseménynek a kifejeződései, magyarázatai. A páva szimbolikus nyelven prédikál Krisztusnak, a mindenség Királyának, az Ő születésének titkáról. A valóság mindig szebb, mint a fantázia. Ezért kellene hűségesebben ragaszkodni az Evangéliumhoz, mert lám milyen könnyen elhisznek az emberek mindenféle mesét, s válik az a meggyőződésükké.

A tákosi történet sokkal szebb, és igazabb a pávával, mint a turullal, s ettől még reménykedhetünk a „magyarok föltámadásában”, csak ne vezessük félre magunkat és egymást. Hálás vagyok annak a néninek, mert a néplélek gyönyörű tárgyi és szellemi példáját mutatta meg. A tárgyi az a pávas padvég, a szellemi pedig az a meggyőződés, amellyel Ő a turulnak látja a koronás madarat, ami még csak nem is hasonlít rá.

Az írástudók, ha nem figyelnek, megzavarják az embereket, hiszen nyilván nem a tákosiak találták ki a turulféle változatot, hanem igehirdetők, papok, lelkészek.

Áldott Karácsonyt, a föltámadás reményét kívánjuk minden olvasónknak!

idő után, amennyi alatt minden más főzött hús el szokott rothadni; előhozatván és föltétetvén, legkevésbé sem sérté szaglási érzékünket. (...) Több mint harminc nap múlva is olyannak találtatott, milyen volt és ugyanilyen volt egy év után is, csak hogy kissé szívósabb és összeszáradtabb állományú.” Az Isten Városáról, Pest 1861. XXI.IV. 1.

¹⁰ Vö.: A keresztényművészet lexikona, Bp. 1986. páva

¹¹ Vö.: Mitológiai Enciklopédia I. Bp. 1988. páva

¹² Ezeknek az ábrázolásoknak kiváló összefoglalása Móser im.: 74-75. ill. LCI

¹³ Szövege és dallama: Éneklő Egyház, Bp. 1985.1022-23.